

ОДЗИВИ ЧИТАЛАЦА

Капетан I класе **ДУШАН НИНКОВИЋ**

„О СНАБДЕВАЊУ ИНТЕНДАНТСКИМ СРЕДСТВИМА НА СЕПТЕМБАРСКОМ МАНЕВРУ“

У чланку који је под горњим насловом објављен у „Војном делу“ бр. 4/54 писац каже:

„...није ми циљ да детаљно прикажем проблематику снабдевања јединица у прошлогодишњем маневру, нити да анализирам све карактеристичне случајеве... већ да укратко пружим читаоцима приближну слику о току снабдевања јединица интендантским средствима за време борбених дејстава у маневру, а у вези са тим додирнем неке проблеме који су од општег интереса“.

Међутим, поред тога што нека питања нису довољно јасно обрађена, неке поставке у чланку нису сасвим тачне (вероватно због тога што писац није био детаљно упознат са свим елементима који су му били потребни приликом писања чланка). Није ми намера да у овом одзиву побријам поједине пишчеве констатације, већ желим да објасним нека питања, с обзиром на стварну ситуацију која је постојала за време извођења маневра, да бих пружио што јаснију слику о раду интендантске службе на маневру.

Као што је познато, маневар је извођен са циљем да се, поред осталог, на пракси испитају поједине поставке и одредбе правила, тако да је и интендантска служба испитивала своје правилске одредбе, систем снабдевања, норме, опрему, итд. У вези с тим, руководство маневра је важнија питања унапред регулисало „Упутством за материјално обезбеђење јединица које учествују на маневру“ и допунама овог Упутства, тако да се и рад интендантске службе одвијао организовано и плански. Овде нећу износити шта је све и како било регулисано, већ ћу се само осврнути на нека од тих питања.

Писац чланка, пуковник Делић, много се задржао на *коришћењу месних средстава* и ставио неке замерке, нарочито по питању набавке стоке на терену. У вези стим он каже:

„Организација снабдевања месом није у потпуности задовољила ако се има у виду богатство сточног фонда на терену и могућност избора стоке за клање. Иако се децентрализована набавка и клање по пуковима могло успешно применити, ипак се знатан број пукова оријентисао на дотур свежег, па чак и сувог меса, од своје претпостављене команде. Исто тако, ни више команде (дивизије и корпус) нису у пуној мери искористиле овако повољне услове, већ су у два до три маха дотурале пуковима суво месо и конзерве. За дивизију „Плавих“ набавку стоке

вршио је одељак корпусног складишта, и то највећим делом по унапред закљученим уговорима, *што такође није било препоручљиво*“ (подвукао Д. Н.).

На другом месту писац тврди да по питању набавке стоке „на маневру нисмо могли доћи до неког одређенијег закључка“.

Кад би се код свих јединица на маневру овако великих размера (као што је био наш маневар — где су многобројне јединице биле размештене и изводиле дејства на релативно малој територији, ба-рем за мирнодопске појмове набавке на терену) применио систем набавке свих артикала из месних средстава (мисли се на пољопривредне артикле и дрво, тј. артикле који су се могли наћи на терену), не би било тешко претпоставити како би то анархично деловало на тржиште и колико би то довело до пораста цена, а то је свакако био један од врло важних елемената при регулисању овог питања. Због тога је горе наведеним „Упутством“ било предвиђено: да се из месних средстава користи: вода, огрећ, кабаста сточна храна, поврће и месо, да се при коришћењу месних средстава јединице оријентишу углавном на предузећа и задруге, преко органа народне власти, како не би било неорганизованог наступања на тржишту и да јединице редовно извештавају претпостављену команду о врсти, количини и цени артикала, који се могу набавити на терену. — На тај начин је обезбеђена дисциплина у погледу одржавања цена.

Треба напоменути да су због потребе благовременог уређења маневарске просторије на том терену биле размештене неке јединице тако да су цене пољопривредним производима одмах показале тенденцију пораста. Иако је због тога требало мислити на снабдевање овим артиклима и са друге територије, ипак су се неки артикли (слама, сено, дрво и поврће), и поред пораста цена, морали куповати на терену из више разлога (волуминозност, осетљивост — лака укварљивост, нерационално коришћење транспортних капацитета), док је код набавке стоке ствар била друкчија.

Територија на којој се маневар изводио заиста је богата стоком, само треба имати у виду да је овде стока скупља за 20 — 30 динара по килограму него у другим крајевима и да су цене у то време имале сталну тенденцију пораста, тако да би набавка меса на овом терену сигурно довела до још већег скока цена овом важном артиклу. Тиме би свакако био знатно оптерећен не само буџет наше Армије, већ би наступиле и штетне последице услед поскупљења меса код грађанства и на територији НРХ. Ради тога је било наређено да се са предузећима склопе уговори за испоруку стоке, а треба истаћи да су предузећа морала набављати стоку из удаљених крајева, јер је на маневарској просторији нису могла добити по повољним ценама. Тако је на пример предузеће из Карловца (које је испоручивало стоку корпусном марвеном депоу) због одржања цена месу у Хрватској, морало да купује стоку у Босни.

Пошто је за добијање искуства о томе да ли је боље да сами пукови набављају стоку за клање било довољно да је набавља *само један пук* (или неколико пукова), а не *сви пукови*, то је и наређено

да стоку (месо) набавља само један пук (24 пп). Због тога се не слажем са тим да се није могло доћи до „неког одређенијег закључка“ по питању набавке стоке. Уосталом, искуство у погледу саме *набавке* стоке није толико важно нити је такво питање било од неког већег значаја. По моме мишљењу, било је много важније да се на маневру испита проблем *клања стоке и дотура меса*, без обзира ко набавља стоку. Због тога је било предвиђено да код „Црвених“ једна дивизија коље стоку по пуковима, а једна дивизија у својој пекарско-месарској чети, као и то да један пук набавља и коље стоку, а остале јединице и установе (самостални пукови и др.) примају месо из корпусног марвеног депоа, а код „Плавих“ да се стока набавља од предузећа, преко одељка корпусне базе и да се клање врши по пуковима. На тај начин је испитано оно што је требало испитати: могућност клања стоке у пуку; могућност поделе месара по пуковима; клање стоке у корпусном марвеном депоу, недостаци код транспортовања меса, итд.

Дотур сувог меса и конзерви (коме писац такође ставља замерку) вршен је плански у одређене дане, са циљем да се одрже цене свежег меса (смањењем потражње) и да се испита и ово питање, јер ће и у рату бити оваквих случајева. Због тога се то могло радити и у маневру, поготово ако се узме у обзир да су неки артикли хране укунски са сувим него са свежим месом.

На једном месту писац каже да је у пуковском транспорту недостајао хлеб, а негде и месо. Пошто ће касније бити речи о хлебу, сада ћу напоменути да ни у једном пуку није недостајао оброк меса, него је он чуван у конзервама. Код пукова, који су сами вршили клање стоке, сачекиван је дивизиски транспорт ради узимања хлеба за батаљоне, док је код оних пукова, који нису сами клали стоку, дивизиски транспорт сачекиван за пријем хлеба и меса, а затим је пуковски транспорт ишао у батаљоне. Оброк свежег меса у пуковском транспорту заиста није постојао, а сматрам да ни у ратним условима у то доба године не би могао да постоји, јер пук (бар за време борбених дејстава) нема услова за његово чување, тако да би се месо укварило. Због тога не треба схватити наше правилске одредбе тако да пук мора имати свој оброк меса само у свежег стању. Према томе, начин снабдевања месом, који је примењен у маневру, никако није био негативан или недовољан за наша искуства, већ је напротив био не само позитиван у погледу одржања цена меса, него је и одговарао стварној ситуацији. Иако су неки артикли (сено, слама, дрва и поврће), који су коришћени из месних средстава, поскупили на маневарској просторији, ипак то поскупљење — захваљујући родној години — није имало већег значаја. Но, и поред тога је и код набавке ових артикала вођено строго рачуна да се не ствара превелика потражња и да се цене што више чувају, одобравајући јединицама да врше набавку и изван свога рејона (тако је на пример једна количина сламе набављена у Војводини). Због тога ово прелажење свога рејона није било негативно, како писац тврди, него је вршено организовано и са одређеним циљем.

Извођење маневра треба разликовати од извођења ратних дејстава, па сматрам да и при планирању будућег маневра треба имати на уму да маневар не сме много утицати на поскупљење артикала, а нарочито пољопривредних производа, о чему унапред треба водити рачуна, *јер, у противном, снабдевање армије интендатским потребама може да направи крупне поремећаје на тржишту, а тиме и друге проблеме везане за ово.*

Писац сматра да се снабдевање месом може решити додељевањем аутохладњаче дивизијама. Међутим, то питање се тиме не би у потпуности решило, јер све пукове треба снабдети месом мањевише једновремено, а за то не би била довољна једна аутохладњача. То значи да ће се дотур меса вршити по посебном плану, а не верујем да ће то бити увек могуће у ратним условима. Поред тога, аутохладњача је сувише тешка тако да неће моћи да саобраћа до пука ако нема добрих путева; њом се, према томе, решава само чување, а не и питање дотура меса.

Због тога се слажем са мишљењем да клање стоке (бар у летњим месецима) треба вршити у пуку. Ако се стока коље у дивизији, онда би требало тежити да се јединицама ради лакшег транспорта шаље ситна рогата стока заклана али неодерана. Што се тиче транспорта меса до батаљона, мислим да би за сваки батаљон требало за транспорт меса изградити двоколице са поклопцем и обложене лимом. Најзад, и наша искуства из Народноослободилачког рата казују нам да треба тежити клању стоке у пуку (а понегде чак и у батаљону) и да оброк меса у пуковском транспорту треба имати у живој стоци или конзервираном месу.

По питању коришћења месних средстава дошло се до закључка да интендант пука не може сам да обави све задатке који му се постављају и да му у формацији свакако треба предвидети једног помоћника, који би и око самих набавки имао довољно посла.

У погледу *снабдевања хлебом*, писац на стр. 53 каже:

„У погледу организације снабдевања хлебом и месом (који су били доброг квалитета) може се приговорити да се понекад поред свежег издавао и стари хлеб од 4—5 дана, што се са мало више пажње могло избећи“.

Затим, на стр. 57, говорећи о организацији снабдевања хлебом и месом и износећи недостатке, који су произашли из тежње да се војницима издаје што свежији хлеб, каже:

„Према томе, по моме мишљењу, било би потребно да се у дивизијама налазе три obroка хлеба и да се због тога војницима — и поред све тежње да им се издаје што свежији хлеб — мора давати хлеб стар 3—4 дана (а такав хлеб задржава добар квалитет само ако је добро печен и ако има затворену кору). У сваком случају, треба тежити да се војницима ни у ратним условима не издаје сувише стар хлеб (никако старији од 5 дана), што се свакако може избећи ако се одговорни органи о томе буду довољно бринули“ (све подвукао Д. Н.).

Као што се види, писац на једном месту тврди да је требало издавати војницима што свежији хлеб и да се то са мало више пажње могло постићи, а затим каже да се и поред све тежње војницима мора издавати хлеб стар 3 — 4 дана, али да треба тежити да им се издаје што свежији хлеб. Прва поставка искључује другу. На маневру је управо и постојала тежња да се издаје што свежији хлеб који је одлежао 24 часа (разуме се да се то не може постићи за сваки комад и за све партије хлеба, пошто се хлеб израђује сукцесивно), а да пуковски транспорт сачекује транспорт из дивизије ради изузимања хлеба и меса (док су остали артикли за батаљоне већ припремљени и натоварени). На тај начин, у транспорту пука није било оброка хлеба и меса, али је зато овај оброк чуван у двопеку и конзервама, те, ако би се десило да дивизиски транспорт не стигне, тада би се издали ови артикли у замену за хлеб и месо. Но, у току маневра за ово се није указала потреба, а војници су добивали углавном свеж хлеб, наиме свежији него да је један дан више одлежао у пуковском транспорту.

Пошто су при решавању овог питања, још много пре почетка маневра, израђени хлебови од 1, 2, 3, 4 и 5 дана старости и утврђене њихове разлике, одлучено је да се војницима по могућству издаје хлеб до 2 дана старости. То се може постићи једино ако се хлеб не задржава у пуку. Уосталом, овде је донекле коришћено искуство из Шумадиског маневра, када се такође морало прићи што бржем дотуру хлеба до батаљона. На тај начин није се чувала резерва хлеба у пуковском транспорту, јер се стало на становиште да треба првенствено снабдети војника што свежијим хлебом, макар то било на уштрб резерве хлеба у пуку. Да ово није урађено, војници би јели хлеб старији од 5 дана. Према томе, по моме мишљењу, и у будућим маневрима, па и у рату, кад год то ситуација дозвољава, треба тежити да се издаје што свежији хлеб, а то се може постићи на начин како је овде изнето и како је рађено и на овом маневру. Потпуно се слажем са писцем да је потребно решити питање облика нашег ратног оброка хлеба и сматрам да би цигласти облик био најпогоднији како за печење тако и за транспорт.

Говорећи о томе да се дешавало да поједини транспорти нису могли брзо да пронађу базе потчињених јединица, што је долазило због непрецизног одређивања места предаје транспорта и извештавања о премештању база, писац на стр. 54 каже:

„Пошто је ова слабост одмах уочена, скоро све јединице су почеле да упућују своје интенданте и њихове помоћнике за спровођење транспорта, што је било само тренутно корисно, али у основи неправилно, јер су интенданци јединица због овога испустили из руку своје основне дужности, што је имало негативног одраза на њихов рад. Стање се поправило тек онда када се приступило одређивању спроводника, и када су потчињене команде почеле прецизније да одређују рејоне (места) база и да о њиховом премештању редовно извештавају претпостављене команде“.

Овај пасус оставља утисак неке стихије рада на маневру, па би било тешко опростити овакав пропуст, поготово кад се зна да се

исти случај већ десио у Шумадиском маневру. Користећи баш то искуство, руководство маневра је у своме Упутству предвидело следеће:

„... За пријем следећих артикала из пуковског интендантског складишта командант батаљона дужан је да пошаље једно лице које ће допратити пуковски транспорт до (БИС) — батаљонског интендантског складишта. Исто тако командир чете или вода дужан је послати једно лице у БИС ради привођења кухиње до његове чете — вода. Ово се чини из разлога што се у прошлом маневру показало да пуковски транспорт није могао да нађе БИС без водича из батаљона, а с друге стране лице које прима храну у пуковском интендантском складишту (ПИС) дужно је да проконтролише тежину примљених артикала.“

Тачно је да неке јединице, и поред овако јасног Упутства, нису слале своје спроводнике и да су претпостављене команде морале одређивати своје спроводнике. Иако писац каже да је то било само тренутно корисно, оно је, по моме мишљењу, било и нужно и корисно. Разумљиво је да се тако важан задатак није могао препустити војницима, па није чудо што су за ово одређивани официри и подофицири, али је чињеница да због тога интенданци нису „испустили из руку своје основне дужности“, пошто су их уствари извршили. Ако се има на уму да је на маневру углавном вршен дотур хране (поред погонског материјала), онда је разумљиво да су интендантски органи највише били заинтересовани да транспорт дође на време, но ово никако не правда поступак оних старешина који су одређивали интенданта пука за спроводника, јер то није дужност интенданата, све је то ишло на уштрб одмора интендантских официра и подофицира, који су на маневру заиста дали све од себе.

Питање спроводника транспорта треба регулисати нашим правилима онако како то у свом чланку предлаже пуковник Делић, тј. да чете и батаљони за сваки дан одређују и упућују спроводнике у установе претпостављене команде ради пријема материјала и праћења транспорта. У вези с тим намеће се потреба да се у основним јединицама формацијом предвиди економ, који би био помоћник четног старешине, пошто овај сам неће моћи да посвршава све послове. Ово је мишљење многих командира чета у вези искуства са маневра.

Пукови и више команде не би требало да шаљу спроводнике транспорта у вишу команду (сем ако би се снабдевање вршило по требовањима), али је увек потребно тачно одредити место предаје транспорта (на пример: село Н на раскрсници путева, код школе, код задружног дома, код цркве и слично), а јединица која прима транспорт дужна је да на то место пошаље једно лице ради довођења транспорта у своју базу.

Овде је такође важно напоменути питање употребе конспиративних назива и у маневру и у рату — у односу на материјалну документацију. Познато је да је свака маневарска јединица имала свој маневарски назив и печат, али ови називи и печати нису се смели употребљавати ни на материјалној документацији, што је изазивало

потешкоће у погледу проналажења јединица и овере спроводних листа. У материјалној документацији употребљавали су се телефонски конспиративни називи, што је, по моме мишљењу, било неправилно, јер су сами маневарски називи били конспиративни, те је употреба телефонских конспиративних назива на материјалним документима само стварала збрку. Ради тога сматрам да треба и на материјалним документима и у маневру и у рату употребљавати стварни (у маневру — маневарски) назив јединица, а на коверат стављати конспиративни назив. Ово питање, по моме мишљењу, требали би да обраде они стручни органи у чију надлежност оно спада.

KONKURS

ZA IZRADU

„UPUTSTVA ZA SASTAVLJANJE I REŠAVANJE TARTIČKIH ZADATAKA“

Uputstvo ne treba da bude veće od 50—60 stranica kucanih sa proredom. Detaljnije podatke o načinu izrade zainteresovani mogu tražiti (usmeno ili pismeno) od V. P. 1122-21 Beograd.

Radove po ovom konkursu poslati pod šifrom do 31 decembra o. g. na V. P. 1122 21 — Beograd, gde će biti pregledani.

Najbolji radovi biće nagrađeni i to:

- **prva nagrada 50.000 din.**
- **druga nagrada 30.000 „**
- **treća nagrada 20.000 „**

U ovoj nagradi obuhvaćen je i honorar za otkup autorskog prava.